

ANNA POBÓG-LENARTOWICZ
Opole, UO

ZAGINIONA ŚREDNIOWIECZNA KRONIKA DOMINIKANÓW OPOLSKICH¹

Wśród źródeł, z których w końcu lat sześćdziesiątych XIX w. korzystał przy pisaniu swej monografii Opola² FRANZ IDZIKOWSKI, znajdowały się dwie kroniki dominikańskie. Pierwsza z nich, pochodząca z czasów średniowiecznych, znajdowała się wówczas w Archiwum Prowincjonalnym we Wrocławiu i została nazwana przez autora *Kroniką klasztoru dominikanów*, a w tekście cytowana jest jako *Chron. Domin. 1*³. Według Idzikowskiego liczyła tylko 4 strony. Druga pochodziła z XVIII w., a jej tytuł brzmiał *De Ecclesia et Monasterio Oppol. fratrum Ordinis Praedicatorum*, w tekście cytowana jest jako *Chron. Dominic. 2*⁴. Obie kroniki po II wojnie światowej nie wróciły do Wrocławia (nie mówiąc już o Opolu), nie udało się ich odnaleźć ani w zbiorach wrocławskiego Archiwum Państwowego, ani w Oddziale rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Wprawdzie należało przypuszczać, że obie te kroniki F. Idzikowski wykorzystał w swojej monografii, nikt jednak nie wiedział w jakim zakresie.

W ostatnim czasie, prowadząc kwerendę archiwalną i biblioteczną na potrzeby opracowania dziejów konwentu dominikanów w Opolu w różnych źródłach dominikanów śląskich, natrafiłam także na informacje historiograficzne związane z opolskim klaszturem na Górcie. Moją uwagę zwróciły zwłaszcza trzy kodeksy, w których odnalazłam jeden wspólny tekst związany z opolskim konwentem dominikańskim. Są to kodeksy o sygnaturach: IV F 221, IV Q 194 oraz IV F 249⁵. Początkowo nie poświęciłam im szczególnej uwagi, pod kątem interesującego nas tu zagadnienia, dopiero po odnalezieniu kolejnych wersji tych samych informacji stwierdziłam,

¹ Niniejszy artykuł powstał w ramach grantu MNiSW nr NN 108 200236.

² F. IDZIKOWSKI, *Geschichte der Stadt Oppeln*, Oppeln 1863; zob. wyd. pol. TENŻE, *Opole. Dzieje miasta do 1863 roku*, S. Baldy (red.), tł. A. Skoberla, Opole 2002 (odwołania w niniejszym tekście pochodzą właśnie z tego wydania).

³ *Tamże*, s. 17.

⁴ *Tamże*, s. 18.

⁵ Wszystkie znajdują się w Oddziale rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego (na Piasku), dalej cyt. jako BUWr.

że mogą to być odpisy owej zaginionej średniowiecznej kroniki dominikanów opolskich, o której wspominał w swym dziele Franz Idzikowski. Nie ma w tym nic dziwnego, jako że wszystkie trzy kodeksy zostały spisane przez nowożytnych badaczy dziejów dominikanów na Śląsku. Ich wartość sygnalizował już swego czasu o. J.A. SPIEŻ⁶

Pierwszy z nich (IV F 221) jest autorstwa REGINALDA NEPOMUCENA GROSSA. Jego pełny tytuł brzmi: *Fragmenta miscellanea pro historia Provinciae Bohemiae Ordinis Praedicatorum*. R.N. Gross pochodził spod Raciborza, wstąpił do zakonu w 1722 r. Swoje dzieło zaczął pisać w Raciborzu, a ukończył w 1740 r. w Cieszynie⁷. Jest to zbiór różnorodnych informacji historycznych wielu autorów, uzupełniony własnymi wiadomościami autora, spisany z autopsji i w wyniku własnych poszukiwań⁸. Interesujące nas tu fragmenty zamieszczone są na stronach 26–29.

Autorem drugiego jest kolejny znany historiograf dominikański, a zarazem przeor opolskiego konwentu PIOTR DIRPAUER. Urodził się we Wrocławiu 22.02.1674 r., z pochodzenia był Ślązakiem, wstąpił do klasztoru 30.07.1692 r., profesję zakonną przyjął dokładnie rok później⁹. Jako przeor opolskiego konwentu uczestniczył 7.04.1725 r. w posiedzeniu kapituły prowincjonalnej w Pradze¹⁰. W latach 1726–1732 był przeorem w Ząbkowicach. Zmarł we Wrocławiu w końcu lat pięćdziesiątych XVIII w.¹¹ Kodeks, podobnie jak poprzedni, zawiera szereg różnych tekstów przepisanych z różnych źródeł¹², wśród nich jest też *Notata quaedam de Conventu SS. M. Adalberti et Georgij Oppoliensis*, znajdująca się na stronach 121–122.

Trzeci wreszcie kodeks został spisany prawdopodobnie przez PAWŁA HIMLERA¹³. Urodził się on 1729 r., do zakonu wstąpił w 1752 r. Jako przeor, wykładowca i regens studium przebywał głównie we Wrocławiu, był również spowiednikiem dominikanek raciborskich, przebywał też w konwencie cieszyńskim. Zmarł na początku lat dziewięćdziesiątych XVIII w.¹⁴, był więc najmłodszym z wszystkich trzech przedstawianych tu dziejopisarzy zakonnych. Może dlatego jego kodeks ma charakter bardziej uporządkowany pod względem chronologicznym i tematycznym¹⁵

⁶ J.A. SPIEŻ, *Historiografia dominikanów śląskich w XVIII wieku*, w: A. BARCIAK (red.), *Tysiącletnie dziedzictwo kulturowe diecezji wrocławskiej*, Katowice 2000, s. 233–250.

⁷ *Tamże*, s. 242.

⁸ Bardziej szczegółowo omawia go J.A. Spież; *tamże*, s. 241–246.

⁹ BUWr., sygn. IV Q 194, s. 34.

¹⁰ BUWr., sygn. IV F 221 a, s. 183.

¹¹ SPIEŻ, *Historiografia*, s. 239.

¹² Szczegółowo omawia je J.A. Spież; *tamże*, s. 239–240.

¹³ Wątpliwości co do autorstwa tego kodeksu przedstawia J.A. Spież; *tamże*, s. 247. Nie wyklucza także tego, że jest to kolejny egzemplarz zaginionej kroniki Piotra Dirpauera.

¹⁴ *Tamże*.

¹⁵ *Tamże*, s. 246–247.

We wszystkich trzech kodeksach informacje o średniowiecznych dziejach opolskiego klasztoru poprzedzają opis dalszych wydarzeń związanych z opolskim konwentem, szczególnie autorzy traktują je jednak z różnym stopniem uszczegółowienia. Widać, że mają przed sobą to samo źródło (źródła?), ale kopiuje je na swój sposób. Niektórzy wracają do opisywanych kwestii jeszcze w innych miejscach¹⁶.

Przyjrzyjmy się więc relacjom zawartym w poszczególnych kodeksach¹⁷

IV Q 194

Notata quaedam de conventu SS. M. Adalberti et Georgij Oppoliensis

Circa Annum Domini 984 Imperante Ottone secundo, S. Adalbertus quondam Episcopus Pragensis, relictis perfidis Böemis multarum gentium Apostolus effectus est, Ungaris ad veram fidem Catholicam conversis et in ea confirmatis, Sarmatis quoque Sclavis et aliis multis in ea confirmatis et bene instructis venit in Silesiam eo usque gentilitatis errore detentam, ubique seminando Verbum Dei Quam Divina auxiliante gratiam omniam predictione sequentibus signis ad lumen fidei inducta, factus est Apostolus Silesiae. Quumque in hac Urbe Oppoliensi quondam Popolia dicta a Popelis arboribus, hic circa Odram in magne densitate crescentibus, ex quibus tunc aedificia multa

IV F 221

Notandum circa hoc conventum atequam eum valde natum pie in domino defunctus mgr Rajmundus Seiffert caepisset aedificare fuisse in Refectorio magnam tabulam maiorii phylira pendentem in quode erectione sequentia legendamus

Circa annum Domini 984 Imperante Ottone II. S. Adalbertus quondam ArchiEpiscopus¹⁸ Pragensis, relictis perfidis Bohemis plurium gentium Apostolus effectus est, Ungaris itaque conversis ad veram Catholicam fidem converses et in ea confirmatis, Sarmatis quoque Slavis at aliis multis similiter venit in Silesiam eousque gentilitate detentam, ubique seminando verbum Dei, Quam divina opitulante gratiam suam predictione sequentibus signis ad lumen fidei inducta, factus est Apostolus Silesiae. Cumque in hac urbe Opoliensi, quondam dicta Popolia a popelis arboribus, hic circa Odram in magne densitate crescentibus, ex quibus aedificia multa tunc constructa fuerant, predicationi miraculose insisteret fontemque ad populi

IV F 249

De Ecclesia et Monasterio fratrum Ordinis Praedicatorum Oppolij

Circa annum Domini 984 imperante Ottone secundo, S. Adalbertus quondam Pragensis episcopus, relictis böemis eidem in fide renitentit, plurium gentium Apostolus effectus est, Hungaris itaque conversis ad veram fidem Catholicam et in ea confirmatis, Sarmatis quoque Slavis et aliis multis Sanctus venit in Silesiam eousque gentilitatis errore detentam, ubique seminando Verbum Dei qua divina opitulante gratiam suam predictione sequentibus signis ad lumen fidei inductam, factus est Silesiae Apostolus. Cumque in hac civitate Oppoliensi quondam Popolia dicta a popolis arboribus, hic circa Odram in magne densitate crescentibus, ex quibus aedificia multa constructa fuerant, Predicationi insisteret fontemque

¹⁶ Tak jest chociażby w kodeksie Pawła Himlera. Na str. 398–399 (wg współczesnej numeracji) pisarz powtórzył informacje o początkach opolskiego konwentu, lekko je modyfikując (pisząc o poświęceniu przez św. Wojciecha kościoła na „Górcze”, dodaje *quam creditus*, w dalszej części uzupełnia też pochodzenie biskupa Przecława [Pracislai Pagarilla]).

¹⁷ Zadaniem tego artykułu nie jest profesjonalna edycja tego źródła, a jedynie wierne przytoczenie interesujących treści zawartych we wspomnianych kodeksach.

constructa fuerant, predicationi insisteret fontemque ad populi preces in monte hoc mirabiliter produxisset ad mandatum ipsius novelli in fide populi Ecclesiam circa fontem in hoc loco construxerunt quam ipse S. Antistes in honorem B. Mariae semper Virginis dedicavit, et ista fuit prima Civitatis Ecclesia. Tandem ipso S. Praesule apud Pruthenos pro Christo crudeliter occiso Fideles ampliaverunt praefatam Ecclesiam, et fecerunt ex ea sibi Parochialem Ecclesiam consecrari eam facientes in Honorem S. Mariae semper Virginis prout ipsorum Apostolus S. Adalbertus primitus instituerat. Ipsum quoque apponentes sibi in Patronum que audierant. Martyrem deffectum, sique ista Ecclesia Parrochialis usque ad tempora felicitatis memorie Illustrissimi principis Oppoliensis Domini Bolkonis primi hujus nominis, qui constructa Basilica S. Crucis pro Parrochiali Ecclesia, contentatoque Domino Ottone, pro tunc Plebano Oppoliensi cum aliis Dominis Sacerdotibus in praesentia Episcopi Wratislaviensis domini Henrici de Wirbna, de indulto Summi Pontificis Joannis 22 ad inductionem Domini Jacobi cognomento Monachi Canonici superioris Glogovia Ecclesiam ista B. Semper Virginis Mariae et S. Adalberti Martyris quondam Parrochiale concessit Fratribus Predicatoribus perpetuo possidendam. Anno 1307 fundavit et construxit Ecclesiam et Monasterium iisdem Fratribus circa praefatam Ecclesiam prout hodie cernitur, exemitque et libertavit

preces in monte hoc miraculose produxisset, ad mandatum ipsius, novelli in fide populi Ecclesiam circa fontem in hoc loco construxerunt; quam ipse Sanctus Antistes in honorem B. Marie semper Virginis dedicavit. Et illa fuit prima civitatis Ecclesia. Tandem ipso Sancto Praesule apud Prutenos pro Christo crudeliter occiso, fideles ampliaverunt praefatam Ecclesiam, et fecerunt ex ea sibi Parochialem Ecclesiam, consecrari facientes eam in honorem B. Mariae prout ipsorum Apostolus S. Adalbertus primitus instituerat, apponentes sibi Eundem in Patronum, quem audierant noviter Martyrem effectum. Sique ista Ecclesia permansit Parrochialis usque ad tempora felicitatis memorie Illustrissimi Principis Oppoliensis domini Bolkonis I hujus nominis. Qui constructa Basilica S. Crucis pro Parrochiali Ecclesia, contentatoque Domino Ottone, pro tunc Plebano Oppoliensi cum aliis dominis sacerdotibus in presentia episcopi Wratislaviensis domini Henrici de Wirbna, de indulto Summi Pontificis Joannis XXII ad inductionem Domini Jacobi cognomento Monachi canonici superioris Glogovia Ecclesiam istam B. Semper Virginis Mariae et S. Adalberti Martyris quondam Parrochiale concessit Fratribus Praedicatoribus perpetue possidendam Anno 1307 fundavitque et construxit Monasterium eisdem fratribus, circa praefatam Ecclesiam, prout hodie cernitur, exemitque et libertavit in multis. Tandem circa annum Dni 1369¹⁹ quinquagesimo secundo videlicet anno post prefati

ad populi preces in monte hac miraculose produxisset ad mandatum ipsius Sancti, novelli in fide populi Ecclesiam penes fontem in hoc loco construxerunt quam ipse Sanctus in honorem B. Mariae dedicavit, et haec fuit prima Ecclesia in hac Civitate. Tandem ipso Sancto Praesule apud Prutenos pro Christo crudeliter occiso Fideles ampliaverunt praefatam Ecclesiam, et fecerunt ex ea sibi Parochialem Ecclesiam consecrari eam facientes in honorem B. Mariae prout ipsorum Apostolus S. Adalbertus primitus instituerat apponentes eundem sibi in Patronum quem audierant noviter Martyrem effectum, quam Ecclesiam deinde magnis et praedictibus intradis locum platarunt Duces Oppolienses, precipue Dux Wladislaus Anno 1254. Hac Ecclesia permansit Parrochialis usque ad tempora felicitatis memorie serenissimi principis Oppoliensis Domini Bolkonis primi hujus nominis, qui constructa Basilica S. Crucis pro Parrochiali Ecclesia, contentatoque Domino Ottone, pro tunc Parocho Oppoliensi cum aliis Dominis sacerdotibus in presentia Episcopi Wratislaviensis Domini Henrici de Wirbna, de indulto summi pontificis Joannis viginti secundi ad inductionem Domini Jacobi cognomento Monachi Canonici superioris Glogovia Ecclesiam hac B. semper V. Mariae et S. Adalberti quondam Parrochiale concessit fratribus Predicatoribus perpetuo possidendam. Anno Domini 1304 fundavit et construxit Monasterium ibidem fratribus circa praefatam Ecclesiam, exemitque et libertavit in multis.

vit in multis.

Tandem circa annum 1359 quinquagesimo secundo videlicet post Prefati Monasterii foundationem, constructo Monasterio et Ecclesia Minorum circa castrum dedicata est illa Ecclesia in Honorem SS. Trinitatis et B. Marie Virginis, sicque Gloriosa Virgo Maria habet duas Ecclesias in hac Civitate Porro cum Fratres Predicatores in monte isto jam quasi 54 annis habitassent ampliaverunt hanc Ecclesiam de licencia domini Preclai Episcopi Wratislaviensis mutaverumque illam in magna parte redigentes in hanc formam qua hodie cernitur. Et accesito domino Ceslao¹⁷ Episcopo Clattensi Sufraganeo Wratislaviensi qui fuit de eodem Ordine. Nam in Die Assumptionis B. Mariae Virginis Anno 1365 consecravit Chorum cum Altari Majori B. Mariae Virginis, B. Adalberti et B. Georgij Martyris. Tertia die consecravit Capellam, ambitum et quedam Altaria.

Nuper vero id est Anno 1480 Feria sexta ante Festum Omnium Sanctorum reconciliata est per Dominum Joannem Episcopum Czczyn, Suffraganeum Wratislaviensem de licentia Rudolphi Episcopi Wratislaviensis in Honorem B. Virginis Mariae et Sanctorum Adalberti, Georgij Martyrum, B. Dominici et S. Annae. Et Isti Sancti sunt jam Patroni Principales hujus Ecclesiae. Quod a principio hic fuerit. Ecclesia Parochialis et B. Marie dedicata et S. Adalberto, habetur ex amplis et authenticis litteris Domini Bulkonis hujus Monasterij Fndatioris.

Monasterii foundationem, constructo Monasterio et Ecclesia Minorum circa Castrum, dedicata est illa Ecclesia in honorem SS. Trinitatis, B. Mariae Virginis, sicque Gloriosa Virgo Maria habet duas Ecclesias in hac civitate Porro cum Fratres Praedicatores in monte in jam quasi 54. annis habitassent ampliaverunt hanc Ecclesiam de licencia domini Preczlai Episcopi Wratislaviensis mutaverumque illam in magna parte redigente in hanc formam qua hodie cernitur. Et accesito domino Dirsiao Episcopo Clattensi sufraganeo Wratislaviensi qui fuit de eodem Ordine assumptus, reconsecrata est Ecclesia hac per ipsum tali ordine: Nam in de assumptionis B. M. Wirginis Anno Dni 1361 consecravit chorum cum altari majori in honorem B. Marie semper Virginis et S. Annae Matris Ejus etquia chorus est dignior et sacratio pars Ecclesiae, ideo Beatissima Anna est Compatrona istius Ecclesiae. Sequenti die post assumptionem consecravit Ecclesiam majorem in honorem B. Mariae Virginis, B. Adalberti, Beatique Martyris Georgij. Tertia die consecravit Cappellam, ambitum et quedam altaria. Nuper vero id est Anno 1480 sexta feria ante omnium Sanctorum reconciliata est per Dominum Joannem Episcopum Czczyn, sufraganeum Wratislaviensem, de licentia Dni Rudolphi Episcopi Wratislaviensis in honorem B. Mariae Virgin. et SS. Adalberti et Georgij Martyrum, Dominici et S. Annae et isti Sancti jam sunt Patroni principales hujus Basilicae. Quod a principio fuerit Hic Ecclesia B. Mariae

Tandem circa annum 1329²⁰ quinquagesimo sexto anno post prefati Monasterii in monte foundationem, constructo Monasterio et Ecclesia Minorum circa castrum, dedicate est illa Ecclesia in honorem SS. Trinitatis et B. V. in Calos asumpte, sicque Gloriosa V. Maria habet duas Ecclesias in hac Civitate.

Cum Fratres Predicatores in monte isto quasi 54 annis habitassent, ampliaverunt hanc Ecclesiam de licencia Praclai Episcopi Wratislaviensis multaveruntque illam in magna parte redigentes in illam formam prout cernebat usque ad annum 1701 et accersito Domino Dirsiao Episcopo Clattensi sufraganeo Wratislaviensi qui fuit de eodem ordine assumptus, reconsecrata est Ecclesia hac per illum sequenti Ordine: in die Assumptionis B. M. Wirginis Anno 1365 consecravit chorum cum Majori Altari in honorem B. M. Virginis, B. Adalberti et Georgij Martyrum tertia die consecravit Capellam, Ambitum et quodam Altaria.

Anno 1480 feria 6ta ante festum omnium Sanctorum (non habet ab quam causam) reconciliata fuit Ecclesia in monte Oppolij per Dominum Joannem Episcopum Cizicensem, sufraganeum Wratislaviensem, de licentia Domini Rudolphi Episcopi Wratislaviensis in honorem B. V. Mariae et Sanctorum Adalberti et Georgij Martyrum, B. Dominici et S. Annae. Hi sunt modo Patroni principales hujus Ecclesia.

*Virg. habetur ex legenda S.
Adalberti. Quae autem fuerit
Ecclesia Parochialis et B.
Mariae dedicata et B. Adalberto,
habetur ex amplis et authenticis
litteris Domini Ducis Bolkonis
hujus Monasterij Fundatoris.*

Gdybyśmy chcieli poddać analizie treść wyżej zapisanych not historycznych z najstarszych dziejów opolskiego klasztoru, to trzeba powiedzieć, że dotyczą one trzech podstawowych kręgów tematycznych. Pierwszy związany jest z legendą o pobycie w Opolu św. Wojciecha. Znajdujemy tu wszystkie elementy znane z tej legendy przytoczone przez F. Idzikowskiego, a więc: o obecności św. Wojciecha w Opolu w 984 r., o głoszeniu kazań na górze oraz o wybudowaniu kościoła ku czci NMP tuż obok miejsca, gdzie wytrysło cudowne źródło²². W jaki sposób i kiedy legenda ta, czy może miejscowa tradycja została w opolskim klasztorze zapisana, starała się przedstawić kilkanaście lat temu EWA WÓLKIEWICZ²³. Nie będziemy tu wracać do tej argumentacji, bo nie jest to obecnie przedmiotem niniejszych rozważań.

Drugi nurt interesujący kronikarzy związany jest z opolskim klaszturem dominikanów. Mamy więc informację o fundacji klasztoru, błędną, co prawda, w myśl dzisiejszej naszej wiedzy na ten temat²⁴, ale opartą o dokument z 1307 r.²⁵, który zapewne w klasztorze musiał się znajdować, oraz dalsze wiadomości dotyczące dwukrotnego poświęcenia świątyni klasztornej w oparciu już o autentyczne dokumenty, którymi dzisiaj nie dysponujemy. Dotyczy to zwłaszcza poświęcenia kościoła przez bpa DZIERŚŁAWA w 1365 (1361?) r.²⁶

¹⁸ Chodzi oczywiście o bpa Dzierśława, sufragana wrocławskiego u boku Przecława z Pogorzeli, tylko w tej wersji imię biskupa podane jest nieprawidłowo.

¹⁹ W tej wersji godność Wojciecha podana tylko u R.N. Grossa, który miał świadomość, że Praga jest stolicą arcybiskupa, nie wiedział wszakże, że nastąpiło to dopiero w 1344 r.

²⁰ Tu ewidentna pomyłka pisarza, bowiem z dalszej treści wynika, że chodzi mu o rok 1359 (52 lata po fundacji klasztoru dominikanów, którą to fundację datuje powyżej na rok 1307).

²¹ Tu podwójna pomyłka pisarza: rok 1329 i 56 lat od fundacji (którą autor datuje wprawdzie na 1304 r., ale i tak wychodzi na rok 1330).

²² IDZIKOWSKI, *Opole*, s. 34–35.

²³ E. WÓLKIEWICZ, *Jak powstawała legenda? (Rola konwentu dominikanów opolskich w rozwoju kultu św. Wojciecha)*, w: A. POBÓG-LENARTOWICZ (red.), *Opolskie drogi św. Wojciecha*, Opole 1997, s. 59–88.

²⁴ Zob. A. POBÓG-LENARTOWICZ, *Jeszcze o początkach klasztoru dominikanów w Opolu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego” (Historia 35), 1998, s. 7–22; tam szczegółowa analiza problemu.

²⁵ C. GRÜNHAGEN, K. WUTTKE (red.), *Regesten zur schlesischen Geschichte*, w: CodSil, t. XVI, Breslau 1892, nr 2772.

²⁶ W kodeksie BUWr. IV F 249 znajdujemy informacje o śmierci dwóch biskupów o tym imieniu: w 1347 r. Dzierśława sen., który czynił *multis laboribus pro ecclesia* (s. 400), oraz Dzierśława jun., który zmarł w 1398 r. (*tamże*, s. 402).

I wreszcie trzecia kwestia, to problem starszeństwa i rangi kościołów opolskich. Z przytoczonych powyżej tekstów wyraźnie wynika, że autor (autorzy?) tych notatek chciał podkreślić fakt, iż kościół „na Górcę” był najstarszą świątynią w mieście, że pierwotnie pełnił funkcję kościoła parafialnego i że dominikanie zostali sprowadzeni do Opola kilkadziesiąt lat przed franciszkanami. Nie wchodząc tu w dyskusję o starszeństwie kościołów opolskich²⁷, należy stwierdzić, że jest to być może odprysk jakiegoś sporu pomiędzy trzema opolskimi świątyniami, na wzór podobnych, które znamy z innych miast (np. Wrocławia)²⁸. Dziwić może słaba znajomość dziejów franciszkanów opolskich (może celowa?), bowiem trudno sobie wyobrazić, aby w opolskim konwencie franciszkańskim nie pielęgnowano tradycji dotyczącej jego powstania. O ile nie znamy dokładnej daty pierwszej fundacji franciszkańskiej z lat trzydziestych XIII w., o tyle data drugiej, zakończonej sukcesem fundacji, była znana już w średniowieczu i na pewno związana z księciem opolskim WŁADYSŁAWEM I, ojcem księcia BOLESŁAWA I, fundatora opolskich dominikanów²⁹. Skąd więc się wziął rok 1369, trudno w tej chwili wyjaśnić³⁰.

Warto też zwrócić uwagę, że w przekazanych wiadomościach nie ma ani śladu wzmianki o pochowaniu w kościele „na Górcę” bł. HERMANA, współtowarzysza św. JACKA i bł. CZESŁAWA. Powód tego milczenia jest oczywisty i starał się go wyjaśnić przytaczany powyżej R.N. Gross — po prostu nigdy go tam nie było, a wspomniany w opolskim klasztorze brat Herman żył i zginął w innych czasach i w innych okolicznościach³¹.

Nie wiemy, dlaczego właśnie te zagadnienia interesowały autora zapisek. Wiemy, że w archiwum opolskim znajdowały się inne dokumenty, dotyczące chociażby uposażenia klasztoru, na niektóre z nich powołują się wspomniani wyżej nowożytni dziejopisarze dominikańscy (dokument WŁADYSŁAWA OPOLCZYKA z 1399 r.³²),

²⁷ Zob. uwagi na ten temat: A. POBÓG-LENARTOWICZ, *Najstarsze kościoły Opola — głos w dyskusji*, w: TAŻ (red.), *Jak powstawało Opole? Miasto i jego książęta*, Opole 2006, s. 143–149; tam dalsza literatura.

²⁸ Słynny spór pomiędzy kanonikami regularnymi z wrocławskiej Wyspy Piaskowej i norbertanami z wrocławskiego Ołbina; zob. A. POBÓG-LENARTOWICZ, *Nie tylko „causa Vortret”. O wzajemnych kontaktach wrocławskich premonstratensów i kanoników regularnych w średniowieczu*, w: J. RAJMAN (red.), *Premonstratensi na ziemiach polskich w średniowieczu i epoce nowożytnej*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis” (Studia Historica 5), Kraków 2007, s. 98–109.

²⁹ O. E. Frankiewicz przytacza opis wypukłorzeźby znajdującej się nad wejściem do kaplicy św. Anny, na której widać księcia Władysława I wręczającego pierwszemu gwardianowi opolskiej wspólnoty pergamin z napisem *Fundatio iterata Conventus Opoliensis Ord. FF. Minorum A. D. 1248*; E. FRANKIEWICZ, *Franciszkanie opolscy*, s. 2 [10] (mps w Katedrze Historii Średniowiecznej Instytutu Historii Uniwersytetu Opolskiego).

³⁰ Wspomniany powyżej o. E. Frankiewicz uważa, że mogły być to daty związane z poświęceniem prezbiterium (1329 r.) i całego kościoła (1359 r.); *tamże*, s. 70.

³¹ SPIEŻ, *Historiografia*, s. 245; A. POBÓG-LENARTOWICZ, „Błogostawiony” Herman — dominikanin opolski, w: A. MAZIARZ (red.), *Opolanie znani i nieznan, cz. II: Czasy nowożytne*, Opole 2010, s. 19–26.

³² Dokument ten znalazł na zamku Prószkowskich R.N. Gross, BUWr., sygn. 221, s. 39–43.

kolejne znajdujemy w innych źródłach (darowizna JANA KROPIDŁY na rzecz klasztoru³³). Jeżeli wierzyć Idzikowskiemu i założyć, że notatki te powstały w średniowieczu, to ich autor (autorzy?) miał jeszcze do dyspozycji całe archiwum klasztorne, które ani nie uległo zniszczeniu w wyniku pożaru w 1739 r., ani nie zostało przekazane hr. PRÓSZKOWSKIEMU na przechowanie z obawy przed najazdem heretyków (czyt.: Szwedów i Saksończyków)³⁴. Jeśli założymy średniowieczny charakter tych zapisek oraz fakt, że ich autorem była jedna osoba, to terminem *ante quem* będzie tu 1480 r.³⁵ Z drugiej jednak strony trudno sobie wyobrazić, aby ktoś, kto pisałby właśnie w tym czasie, nie wiedział, jakie były powody ponownej rekuncji kościoła w 1480 r. Możliwe jednak, że autorów było kilku (przynajmniej dwóch), wówczas autora pierwszych informacji (do poświęcenia kościoła w 1365 r.?) można by szukać pomiędzy braćmi, którzy przy tym poświęceniu byli obecni — stąd tak szczegółowy opis tego wydarzenia. Z drugiej jednak strony nie można wykluczyć, że opisywał je niezachowany do dziś dokument biskupa Dzierśława. Wiadomość zaś o ponownym poświęceniu kościoła w 1480 r. można by traktować jako późniejszą dopiskę. Faktem jest, że następne tego typu informacje historiograficzne związane z opolskim konwentem dominikanów pochodzą już z I poł. XVII w. I one to pewnie składają się na treść drugiej kroniki dominikańskiej, o której wspomina w swej pracy F. Idzikowski.

Podsumowując niniejsze rozważania, należy stwierdzić, że w odnalezionych odpisach zaginionej średniowiecznej kroniki dominikanów opolskich nie znaleźliśmy żadnych informacji, które nie zostałyby wykorzystane przez Franza Idzikowskiego. Świadczy to zresztą dobrze o tym pierwszym badaczu dziejów Opola. Każdego, kto oczekiwał jakichś rewelacji po tym źródle, z pewnością może spotkać zawód. Z drugiej jednak strony mamy przynajmniej pewność, jaka była rzeczywista treść tej kroniczki i łatwiej nam przeboleć stratę po jej zaginięciu.

Die verlorene Chronik der der Oppelner Dominikaner

Zusammenfassung

Vor dem Jahr 1945 waren im Archiv in Breslau zwei Chroniken der Oppelner Dominikaner: die erste stammt aus der Zeit des Mittelalters, die zweite — aus dem XVIII Jahrhundert. Nach dem zweiten Weltkrieg sind die beiden Chroniken verlorengegangen. Zum Glück wurden sie in der Oppelnmonographie von Franz Idzikowski, der in der zweiten Hälfte des XIX Jahrhunderts schrieb, ausgewertet.

³³ S. KOSZYK, *Dokumenty pergaminowe Archiwum Miejskiego w Opolu*, SKHS, t. V, (1950), s. 100; ARCHIWUM PAŃSTWOWE W OPOLU, *Akta miasta Opola*, sygn. 11.

³⁴ Wspominają o tym wszyscy przywoływani tutaj autorzy kodeksów.

³⁵ Datę tę sugeruje już w swym opracowaniu IDZIKOWSKI, *Opole*, s. 17.

Während der Recherche, die in der Abteilung der Handschriften in der Universitätsbibliothek in Breslau durchgeführt wurde, gelang es einen gemeinsamen Text zu finden, der mit dem Oppelner Dominikanerkonvent verbunden war. Er befand sich in den Kodexen unter den Signaturen: IV F 221, IV Q 194 und IV F 249. Der Autor des ersten Textes (IV F 221) ist Reginald Nepomucen Gross. Der Text wurde von ihm gegen das Jahr 1740 verfasst. Der Autor des zweiten Textes (IV Q 194) ist der nächste bekannte Dominikaner Historiograph, der auch Prior des Oppelner Konventes war — PeterDirpauer. Der Text erstand in der ersten Hälfte des XVIII Jahrhunderts. Die Autorschaft des dritten Textes schrieb man Paul Himler zu, der in der zweiten Hälfte des XVIII Jahrhunderts schuf.

Der Inhalt, der obengenannten historischen Noten betrifft drei Hauptthemenkreise. Der erste thematische Kreis ist mit der Legende über den Heiligen Adalbert verbunden. Da kann man alle bekannten Informationen finden, die im Text von F. Idzikowski schon dargestellt wurden: über den Aufenthalt des Heiligen Wojciech in Oppeln im Jahre 984, über das Halten der Predigte in der Muttergottes und St. Adalbertkirche (Bergelkirche) und über das Bauen der Marienkirche neben dem Platz, wo die Wunderquelle aus dem Boden sprudelte. Das zweite Thema, für das sich die Chronikschreiber interessierten, war mit dem Oppelner Dominikanerkloster verbunden. Wir wissen also Bescheid über das Stiften des Klosters und haben weitere Informationen über die Einweihung der Klosterkirche. Und endlich, die dritte Sache — das war das Problem des Alters und Vorranges der Oppelner Kirchen. Nach dem Bericht war angeblich die Bergelkirche die älteste Kirche in Oppeln.

Die verlorene Dominikanerchronik in Oppeln sollte gegen das Jahr 1480 entstehen. Es ist möglich, dass sie zwei Autoren hatte. Der Erste markierte die Legende über den Aufenthalt des Heiligen Adalbert und die Informationen über das Weißen der Kirche im XIV Jahrhundert, der Zweite schrieb die Information über die Rekonziliation des Gotteshauses zu.

Tł. Anna Maziarz